

AZ

ERDÉLYI IRODALMI TÁRSASÁG

ÉVKÖNYVE

III.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

HIVATALOS KIADÁS
A TÁRSASÁG TAGJAI SZÁMÁRA.

KOLOZSVÁR.

AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJA.

1891.

AZ

ERDÉLYI IRODALMI TÁRSASÁG

ÉVKÖNYVE

III.

BCU Cluj / Central Library Cluj
HIVATALOS KIADÁS

A TÁRSASÁG TAGJAI SZÁMÁRA.

KOLOZSVÁR.

AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJA.

1891.

105866

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I.

Kuun Géza gróf elnöki beszéde

*az Erd. Irodalmi Társaság 1891. május 24-én tartott III-ik
ünnepélyes közgyűlésén.*

Szépirodalom és élet korunkban oly gyakran érintkeznek egymással, hogy Helikon nem többé a Múzsáknak csupáncsak az ihletettek előtt megnyiló szentélye, s a halandóknak elérhetlen magaslat; az Olympos és Ossa közt elterjedő Tempe völgy sem csupa virágos rét, melyen csak az jár, ki virágot keres, s Kastalia forrás vizeihez napjainkban nemcsak az ábrándozók kis serege járúl, hanem azokból a lelkesedni tudók valamennyien, bármi hivatal vagy kötelesség szabja meg munkásságok körét, bárminemű természeti rendeltetés irányozza életpályájokat, s hajlam és vágyódás ösztönözze a munkára, égő szomjukat egyaránt oltják. Korunk fő törekedései művészi alakban érvényesülnek, a művészi formák uralma kiterjed mindennemű elrendezéseinkre egész a bútorzat és házi-eszközök megválasztásáig. E művészi alakok hódító hatalma a költői művek forgalmát is nagyban fokozza. De nemcsak a műízlés ezen hatalmi fensősége, hanem azon kiváló érdek is, melylyel a jelenkor az *ember* iránt viseltetik, s mely az

ismeret-körét is néhány új tudománnyal gazdagította, a kedélyvilág mélységei s magasságai felé fordúlva a művelt olvasót a regényekben, elbeszélésekben foglalt jellemleírásokra, a helyzetek korhű festésére, a lyra legbensőbb rezgéseire, a cselekmények dramatikus bonyodalmaira a múlt időknél sokkal figyelmesebbé teszi, s a nagy közönséget az ilyen olvasmányokhoz ellentálatlanul vonza s ragadja. De nemcsak az aesthetikai érzék, s a tudományok körében az emberismeretnek méltán tulajdonított nagy fontosság, mely a Sokratesi tant lehetőleg széles alapon építi fel, s Synesius püspöknek az emberről való nézetét közérvényre emeli, hanem a történeti tudásnak azon vonzó ereje is, melyet korunk szellemi munkásaira gyakorol, s melynél fogva az őstörténet, mythologia, s nyelvészet gazdag adattárait a lankadatlan vizsgálat újabb kincsekkel gazdagítja, s a régi irodalmok és népköltészet szövegeiben a múltak valóságos gyöngyei immár nemcsak rejlenek, s mintegy rejtőznek az emberi szem elől, de a gondos kutató által napfényre hozatnak, s a történeti vonatkozások foglalatjában még sokkal szebben ragyognak, mint elszórtan rejtekeikben, s csillámlásukkal bevilágítják a múlt idők sötét homályát, szintén és nem kis mértékben szaporítja a költői termények figyelmes olvasóinak számát.

De ez még nem minden, mi a világirodalom költészeti műveinek korunkban a múltinál nagyobb elterjedést s általánosságot biztosít. A közreműködő tényezők közt megemlítendő még a sűrű és könnyű közlekedés ébresztette azon érdek, melylyel a földteke minden népe

íránt viseltetünk, melyek többé egymástól nem elkülönözni, hanem egymáshoz közeledni törekednek, s az emberiség azon közös érdekei, melyek a népcsaládok eszményi kapcsát alkotják, mert a különböző népek lelkét legközvetlenebbül képzeletük alkotásaiból, nyelvük metaphoraiból ismerhetjük meg. S e tényezőkhöz még egy másik is sorakozik, mely a nemzeti s népirodalom ismeretét azon körökbe is elterjeszti, melyek eddig a külföldi divatnak hódolva a honi szellem terményei elől elzárkóztak, s ez a nemzetiségi érzet-élnék felpeszsdülése.

A népköltészet ugyan és a hagyomány ős időktől fogva élt a nép ajkán, de a társadalom különböző osztályai nem ugyanazon érzéssel viseltettek iránta s azok, kik a vallási énekekben gyönyörködtek, nagyrészt iszonyodtak a világi énekektől s a klasszikus műköltészet kedvelői kicsinyléssel voltak a népköltészetnek vadon termő virágjai iránt, melyek, ha a kitetszőbbeket közülök a műköltők a jártabb utak mögül fel nem szedték volna, csupán csak kis területen s kevesektől ismertetnének. A héber világi költészetnek, mely a mezei munka közt, a szőlőhegyeken és szüretekkor, a vig lakomák és lakodalmak alkalmából a szíveket felvidámította, alig van némi nyoma a szent könyvekben, de azért erről gyakran történik említés, így p. o. Jesaiás nem panaszkodnék a rivalgó öröm s a pergő dobok elhallgatása felett, ha Izrael népe ének nélkül szűkölködve, örömét némán szívében rejti vala.

Sirách a lakomáknál hangzó éneket az arany-

foglalatban díszlő rubinhoz hasonlítja. Az ó-héber költészet fenmaradt javarésze vallásos; de azért a szent könyvek figyelmes olvasója itt-ott elszórva a világi költészetnek is néhány becses töredékére fog akadni, milyen p. o. Mirjám éneke s az izraelita nők éneke, melylyel Dávid győzelmét magasztalják. A nemzeti epos se daczolhatott mindenütt s mindenkor az idők viharos járásával, így a babyloni eposnak csakis néhány töredéke maradt fenn. Míg a finnek Kalevala-ja, a Hilevionok Eddája, a Niebelung-ének szerencsés körülményeknek következtében megtartottak az utókornak, a hún és magyar eposnak csakis némi töredékei maradtak meg s így járt sok más nép nemzeti eposával. Azt mondják, hogy a sémi népcsalád az epos költészet iránt kellő érzékkel nem birt, s ez állítást azzal bizonyítják, hogy héberül, vagy arabul írott hősköltemény nem maradt fenn. Igaz, ilyenek nem ismertettek, de abból, hogy nincs, ha csakugyan nem volna, következik-e, hogy csakugyan nem volt? A korán ép oly kevésbé kedvezett az epos fenmaradásának, mint Mózes tana. Az arab irodalom behatóbb tanulmánya azonban kétségtelen bizonyítékokat szolgáltat arra, hogy az arab nép sem szűkölködött epos nélkül s epikai elemek csillámlanak meg az ó-héber irodalom gyöngyei közt is. A műköltészet nagy kört hódított magának a hellének közt s a latin klaszikusok is a régi Rómában közkezen forogtak, de a kereszténység megszilárdulásával s hatalmi állása következtében eddigi elterjedésök korlátoltatott. A hellén s régi római irodalom terményei a közfoglalom-

ból száműzetvén, azok a zárdák magányában nemcsak menedéket találtak, hanem a szorgalmas leírók keze által sokszoroztattak is. A hellén költészet nagy elterjedését Hellásban a görög nép kiváló fogékonyságán kívül a műformák iránt, eposok, drammáik s hymnusaik vallásos és hazafias jellege magyarázzák meg. Euripides drammái tele vannak az athéni állami életre s Athén történetére tett finom vonatkozással, így a Heraklidákról írt drammájában Athén igazságossága, az Argosiak hálátlan volta azon város iránt, melynek a Heraklidák hálával tartoznak, nyomatékosan emeltetik ki s az athéni néző közönség lelkét Herakles előadásakor bizonyára nemcsak a lelkesedés, de a hazaszeretet lángja is áthatotta, saját faját jobbnak, nemesebbnek tartotta a többi hellén népfajoknál, városok történetét amazoknál dicsőbbnek s önérzetében gyarapodva hagyta el a nézőhelyet. A középkorban a vallásos s világi irodalom közt létező ellentét a lehető legélesebben hegyeződött ki, az epos botránkoztatott mythologiai háttere miatt, a lyra szerelmi ömlengéseiben a lélekre mért veszélyt láttak és így tovább s ezen áthidalhatatlannak látszó ellentét következtében a klasszikus irodalom fenmaradt művei, mint mondok, a zárdák falai közé záratott s a népköltészet a kisdud kunyhók s a nagy természet rejtekhelyein szállott atyáról-fiura. A benczések zárdáiban az ó-kor remekei s kertjeikben a nemes rózsafajok rejtőzve nyíltak s szaporították a leíró s kertészkedő kezek fáradhatlan munkája által. A Staufenek költészetkedvelő székhelyén a szicíliai költészet virágzás-

nak indult ugyan, a lovagok kastélyaiban a lyra hangja zengedezett, a normann népfaj távoli útjai alatt képzületét újabbnál újabb képekkel gazdagította s eként a világi költészet nemcsak a kunyhókban, de a kastélyokban is a figyelmes hallgatók mély csendje közt bűvös-bájos nyelven megszólalhatott, sőt Nagy Károly a germán népköltészet s nemzeti hagyományok iránt is élénken érdeklődött, de azért, a mint ezt saját irodalmunk példája is mutatja, a vallásos költészet a középkorban túlsúlylyal nehezedett világi versenytársára s a vezéri szerepet hosszú ideig magánál tartotta. A dolgok ilyenén állapotjában a költészet egén egy új fény támadt, Dante lantja megrezdült s csodás hangok özöne ömlött el húrjain. Egy egész korszak, a fejlődése delét elérte középkor, nyilatkozik meg Dante nagy művében törekedéseivel, eszményeivel s a sziveket hevítő érzelmek teljességében; egész ismeretköre, hite s reménye e műben kifejezést nyert. Dante saját korszakának oly magaslatára ért, honnan már a jövő kor századainak látképét szemlélhette s innen van, hogy műve, melyben a középkor a maga teljességében nyilvánul, a melyet Aquinói Tamás theologiája s philosophiája áthatott, egyszersmind az új kor praeludiuma, jövendőlése a következőknek, varázstükör, melyben a jövő is meglátszik. E mű óriási diadalkapút alkot, melyen át az emberi szellem a korai renaissance birtokába jut.

Dante nagy költeménye már a szerző életében lett híressé s híre idők múlva túlterjedt Italia határain. Vergil, Dante vezetője egyszersmind átvezetett

korai latin renaissance korszakába. A nagy latin klasszikus Vergil, Dante előképe s vezetője a «Divina Commedia»-ban még a középkori varázsló Vergil több tulajdonitmányával bir s már ebben is két korszak lélekének szoros szövetségét látjuk. Dante legtöbb költői hasonlatát az emberi cselekmények köréből veszi, s ezeknél finom pszichológiai s történeti érzék vezet, s ebben már elhagyta a középkor merev szempontját s a régi római irodalom s politikai párttusák behatása alatt a klasszikus szellem ujjászületését látjuk benne. Dante után a latin klasszikusok mind inkább olvastattak s műveik a zárdák rejtekeiből előhozatva, elején csak kisebb körben, majd mind inkább szélesbülő körökben hódítottak olvasókat. A XV. század első felében, még Konstantinápolynak 1453-ban történt bevétele előtt, de leginkább ép e világrendítő esemény következtében a rettegett török félhold hódító közeldelel számos görög család Itáliába menekedett s a flórenczi zsinaton is már többen voltak a tudós görögök közül, kikkel az olasz theologusok az egyházi kérdések felett folytatott viták s az egyezkedési előzmények által el nem foglalt szabad órákban bizonyára a régi hellén irodalomról is tettek szót. Már a korai latin renaissance következtében is néhányan az olaszok közül a hellén irodalom és régiségek iránt kiváló érdekekkel viseltettek, így, hogy ezek legkitünőbbjét nevezzem meg: Petrarka. A reformáció a népnyelvén szólalt meg s e nagyfontosságú tény következtében nemcsak a közművelődés, de a népköltészet is élénk lendületet vett. Az új kor szelleme a népe-

ket mind közelebb hozta egymáshoz s valamely nép irodalmára már nem csak a klasszikus hellén s latin irodalom, de más nemzetek irodalmi is jelentékeny hatással voltak. Ilynemű hatást a középkorban csakis egyes népek költészetében veszünk észre, így hatott p. o. a provencai irodalom az olaszra, az arab a sici-
ciliai olasz és spanyol költészetre. Az új korban az olasz elbeszélések hatása kiterjedt Nyugat-Európa összes irodalmaira, a spanyol irodalom szinte nagy hatással volt a szomszéd és távolibb országok irodalmaira. Corneille p. o. sokat merített spanyol forrásokból. A XVII. századon elkezdve a francia irodalom gyakorolt mind nagyobb befolyást a többi irodalmakra, majd a német és angol költői művek befolyása is érezhetőbb lett s napjainkban az orosz és norvég irodalom is érezhető nyomokat hagy a velök érintkező irodalmokon. A keleti költészet befolyását már Goethe s kortársai érezték s ez utánok még jóval fokozódott. Saját nemzeti irodalmunk is a legutóbbi évtizedekben a külföld előtt mind ismertebbé vált s a vele való megismerkedés iránta nemcsak rokonszenvet, de őszinte elismerést is keltett.

Említettem a gyors közlekedés ébresztette azon érdeket, melylyel a földteke minden népe iránt viseltetünk. Ezen érdek következtében a történeti, utazási, ethnographiai, kulturregények száma évről évre szaporodik. Ebers György aegyptomi tanulmányai legbecsesebb eredményeit regényalakba öltöztetve bocsátja közre, s újabb regényeinek egyike Palaestinában történik. Ezen tudományos színezetű regényeknek mind

sűrűbb megjelenése egy időszerű megjegyzésre készítet e mai megnyitó-beszédem alkalmából. Félő, hogy az ilyenemü költői művekben a tudományos háttér előtérre alakulhat át, a tudós szinezet utóbb elborítja a költői festéklap összes színeit, s az eszmény helyét az okiratilag bebizonyítható valóság foglalja el. Már Madame de Stael «Corinna» című regényében kifogásolták, hogy az olasz tájképek a szereplők alakjait háttérbe szorítják, mennyivel inkább illethetné e vád a legújabb kor néhány ilyenemü regényét. A költői műveknél a főszempont mindig a költői, minden egyéb ennek alárendelendő, ez pedig egy szempontnak sem alárendelhető. Azon sokféle irodalmi befolyás közt, melyektől napjainkban egy nyugateurópai irodalom sem ment, az egyes irodalmak egyéni jellege nem kis veszélyben forog. A norvég naturalizmus, az orosz pessimismus, a franczia túlfeszültség, az angol elbeszélésnek gyakran túlzott részletessége, a német érzékenység a velek való gyakori érintkezés következtében igen könnyen lényegében megváltoztathatják a tartós befolyásoknak kitett irodalmok egyikét-másikát, azokat leginkább, melyeknek jellege nem eléggé szívós, s magában tartó. Ez áramlattal szemben, mely elől sem elzárkoznunk nem lehet, sem hatását kisebbitni nincs módunkban, sőt irodalmunk érdekében áll, hogy íróink a világirodalom főmozzanatainak teljes ismeretével birjanak, minden igyekezettel azon kell lennünk, hogy saját egyéni jellegünket erősítsük, szilárdítsuk meg jobban, s ilyenképen ellentálló képességét fokozzuk, hogy az ellentétes vagy legalább különböző áramlatok összecsá-

pása, összeütközése esetében saját nemzeti szellemünk ebből győztesként emelkedjék ki.

Hassunk szóval, tettel, tanácscsal buzdítólag a fiatal tehetségekre, kikben irodalmunk jövőjének zálogát, biztosítékát látjuk. A csüggedés könnyen vesz erőt az irodalmi pálya kezdetén álló nagyra hivatott ifjak lelkén, ha buzdító szó önérzetet nem önt beléjük. A saját értéknek túlbecsülése szánandó hiba, de hiba a csüggedés is a tehetségeseknél, mert a magában vetett bizalom az erkölcsi erőknek egyik bő forrása, s a tartós munkára ösztön. Buzdításainkat azonban mindenkor szigorú birálat, s jóakaró tanács kíséresse, mert a kellő irány nélkül fejlődő tehetség a pálya útjain tévelyegve jár.

Választmányunk nagy érdemű tagjai, s tisztelt vendégeink a múlt év folyamán is érdekesebbnél érdekesebb felolvasásokkal gyönyörködtették a nagy számú hallgatóságot, mely élénk figyelmével, tartós érdeklődésével, s tetszésének nyilvánításával jutalmazta a felolvasásokat. Vajha ez érdeklődés évről évre mind nagyobb mértékben nyilvánulna!

II.

Csernátoni Gyula titkári jelentése

az Erdélyi Irodalmi társaság III-ik ünnepélyes közgyűlésén,
1891. május 24-én.

Az Erd. Irodalmi Társaság ismét gazdagabb egy évvel és ismét szegényebb egy pár oly taggal, a kik nemcsak Társaságunk szerény körének, hanem az egész magyar irodalomnak díszei és büszkesége valának. Még hozzá sem kezdhettünk a nyári szünidő után rendes munkálkodásunkhoz, midőn a lesújtó hír fogadott, hogy *Szabó Károly*, hazánk egyik legnagyobb történettudósa és Társulatunk *tiszteletbeli tagja* 1890. augusztus hó 31-én meghalt. A Társaság mély gyászának kifejezésül felállva hallgatta végig a hivatalos elnöki bejelentést feledhetetlen tiszteleti tagjának elhunytáról és a gyászoló családhoz részvétiratot intézett, a melyet KUUN GÉZA gróf elnök, FELMÉRI LAJOS alelnök és a titkár nyújtották át az elhunyt özvegyének.

Alig egy pár hónappal ezután rendes tagjaink sorát ritkítá meg a halál. *P. Szathmáry Károly*, a regényíró húnyt el oly korban, a melyet közönségesen még munkabírónak szoktak nevezni. Élénken érdeklődött az Erd. Irod. Társaság megalakulása iránt és egy

történeti elbeszéléssel ő is közreműködött felolvasó-üléseinken. Társaságunk alapszabályai gondoskodnak róla, hogy az elhunyt tagok érdemei és munkálkodása tüzetesebben is méltathatók legyenek. Az itt elmondottak csak az év krónikájához tartoznak — s egy pillanatra föllebbenteni a gyászleplet emlékeikről, mint titkárnak: szomorú kötelességem volt.

A Társaság munkálkodását illetőleg sajnálattal kell jelentenem, hogy kiadványaink ez év folytán egyelőre megszűntek. Az irodalmi viszonyok még mindig nagyon kedvezőtlenek a vidéken s egy szépirodalmi vállalat fönntartása oly anyagi áldozattal jár, a melyeket — egy áldozatkész vállalkozó hiányában — Társaságunk szűkös pénzvizonyai nem bírnak meg. A tervvel azonban nem hagytunk föl, s reméljük, hogy idővel anyagi viszonyaink is annyira fognak javúlni, hogy a felolvasásokon kívül, az alapszabályokban kontemplált más céloknak is megfelelhettünk.

Örömmel hozhatom fel azonban, hogy *felolvasó-üléseink* az elmúlt évben is Kolozsvár művelt közönségének folyton növekvő érdeklődése mellett tartattak meg. A *kilencz* ülésen a Társaság tagjai közül *tizen-nyolczan* olvastak föl *harmincz* prózai és verses művet. Jegyzékek a következő: BARTHA MIKLÓS: *Verőfény*, rajz; BENEDEK ELEK: *A gyermekszobából*, rajz; CSERNÁTONI GYULA: *Erdély Féniksze* (Tótfalusi Kis Miklós-ról); ENDRÖDI SÁNDOR: *Költemények*; ÉJSZAKY KÁROLY: *A mi fészünkéről* (Kolozsvár leírása); FELMÉRI LAJOS: *Lelki életünk köréből*; FERENCZI ZOLTÁN: *A Shakespeare-Bacon kérdésről*; *Petőfi a márcziusi napokban*; GYAR-

MATHY ZSIGÁNÉ: *Vörös kereszt*, rajz; HORY BÉLA: *Rajz*; HEGEDÜS ISTVÁN: két ízben *Költemények*; JAKAB ÖDÖN: *Költemények*; JÉKEY ALADÁR: *Költemények*; F. KOVÁCS GYULA: két ízben *Költemények*; KORBULY JÓZSEF: *Elbeszélés*; KUUN GÉZA gróf: *Elnöki megnyitó* a Társaság III-ik ünnepélyes közgyűlésén; SEBESI JÓB: három ízben *Költemények*; SZÁSZ BÉLA: *Költemények*; SZÁSZ GERŐ: *Költemények*; *Emlékbeszéd Szabó Károly tiszteletbeli tag fölött.*

Társaságunk buzdító, összetartó — s ha szabad úgy szólanom: nevelő hatását mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a *vendégek* száma, a kik Társaságunk útján is keresik a közönséggel való érintkezést, évről-évre szaporodik. Mint ilyenek működtek közre felolvasó-üléseinkben; BÉDE JÓB: *Őszi verőfény*; FANGHNÉ-GYUJTÓ IZABELLA: *Az új czímerért*; GYALUI FARKAS: *Az egyetlen megoldás* cz. elbeszélésekkel; HEGYESY VILMOS: *A magyar cyklus alkalmából* és *Legény gazda, leány asszony* cz. művekkel; IVÁNYI JENŐ: *Kolostorba!* cz. drámai költeménynyel; HERRMANN ANTAL: *A finn-ugor népek vízözön-mondái*; SZABÓ SÁMUEL: *Fóka ördögének rokonai* cz. értekezéssel; PETRI MÓR költeményekkel. Ilyenformán a vendégekkel együtt összesen *huszonheten* olvastak föl társaságunkban több, mint *negyven* prózai és verses művet.

Hogy azonban céljainkat pályadíjak kitűzése, népköltemények gyűjtése és kiadása és esetleg egy szépirodalmi vállalat megindítása által még inkább elérhessük, a mint már fennebb érintve volt: anyagi gyarapodásunktól is függ. Társaságunk fennállása óta

mellőzött minden reklámot. A művelt nagyközönségnek nyilvános felolvasó-üléseinkben elég alkalma van úgy a Társaság céljairól, mint azon buzgalomról is, a melylyel a tagok ezen célokat munkálják, meggyőződést szerezni. Épen ezért hisszük, hogy lassanként az Erd. Irodalmi Társaság alapítóinak száma is növekedni fog. Minden egyes név, a melyet közgyűléseink alkalmával időről-időre bejelentünk, kétszeresen becses előttünk; mert viselője nem valamely társadalmi kényszer, vagy mesterséges reklám hatása alatt lépett közénk, hanem meggyőződésből. Ez alkalmal is hárommal gyarapodott alapítóink száma: LÉSZAY FERENCZ magyar-gorbói birtokossal, SZEKULA ÁKOS, az adriai biztosító társaság erdélyrészi főfelügyelőjével és szives házi gazdánkkal, a KERESKEDELMI AKADEMIA-val. Fogadják e helyen is hálás köszönetünket!

A Társaság beléletében lényegesebb változás nem történt. Elnökké: KUUN GÉZA gróf; alelnökökké: SZÁSZ GERŐ és FELMÉRI LAJOS; titkárrá: CSERNÁTONI GYULA és pénztárnokká: HÓRY BÉLA a lefolyt évre is újlag megválasztattak. A tagsági helyek közül a múlt évben egyet sem töltött be a közgyűlés.

Ennyi az Erd. Irodalmi Társaság múlt évi történetének vázlatja, a melyet nem zárhatnék be méltóbban, mint ha Kolozsvár művelt közönsége azon részének, a mely állandó érdeklődésével felolvasó üléseinket megtisztelte és ez által reánk ösztönszerűleg, buzdítólag hatott: Társaságunk nevében hálás köszönetet mondok.

III.

Szabó Károly emlékezete.

((1824. decz. 13. 1890. aug. 31.))

Boldog Szabó Károly! Egy pár hónap múlva, aug. 31-én lesz egy éve, hogy lehajtotta fejét arra a párnára, melyről e földön nincs többé felébredés. És csodák csodája: még nem feledték el! Ime, bebizonyítva áll előttünk, hogy a ki szellemének lángját szétosztja a mindenségben, meleget áraszt mindenfelé; a ki kedélyének harmatát nem kiméli, mint a forrás önti habjait, azok virágot növelnek még a kősziklán is; a ki nemes, fölemelkedett indulataival, mintegy himporral, behinti a maga körül látható földi dolgokat, azok azonnal rá vallanak égi származásukra. Ime, bebizonyítva látjuk, hogy a földön minden változik, semmi el nem múlhatik; aluszik, tán álmodik is minden, de semmi meg nem hal. A ki a földet nemcsak megtapodja, de megszenteli; a ki e földön örökkévaló dolgoknak és eszméknek áll szolgálatában és hevül a magasztosért, a főségesért, akkor is, mikor visszahull a porba: széttöri az elmulandóság korlátait és mint az apokalipszis sasa eget követel; mint a phönix újra kél saját hamvaiból. Szabó Károly nem halt meg; Szabó

Károly él ma is, és élni fog örökké a világ végéig élő magyar nemzet szívében, melynek nálánál jobb fia nem volt és nem lehet soha.

Hiszen, meglehet, hogy a jövőendő ember-öltők tán nem fogják keresni lábainak nyomát, melyet a futó szél homokjával eltakar; meglehet, nem fogják ismerni azt a rokonszenves, kis termetű férfialakot; nem fogják látni nemesen domborodó homlokát, mely egyenes lélekre vallott és kohója volt annyi magasatos gondolatnak; nem fog bele nézhetni azokba a jó-ságos, szelid fényű szemekbe, melyekben ott ragyogott most a májusi est alkonyának poetikus fénye, majd a nyári égzengés egeket ostromló villáma: de, minden idők és minden századok, ha még realisabb lesz is a világ, és még idegesebbek lesznek is az élni siető nemzedékek, meg fogják találni azt az alapos tudóst, ki az ismeretek után való szomjuhozás szenvedélyével buvárkodott nemzetének múltjában, hogy azon az alapon hirdethesse ragyogó dicsőségét és erősíthesse a jövőendőbe vetett bizalmat; meg fogják találni a tökéletes *férfit*, «ki nem volt szenvedélyének rabja» soha; a jó embert, ki a természettől túlzott bővséggel nyert akarat-erőt, tán valamelyes keménységet oly szépen, fönségesen tudta kiegyenlíteni a kedély lágyságával és teljes harmóniában képviselte gyöngé testében a lelkében lakozó erkölcsi tartalmat.

Egy ilyen ember, egy ilyen férfiú soha meg nem halhat. És ha én e pillanatban Társaságunk választmányának megtisztelő megbízása következtében szólok, ez nem Emlékbeszéd, nem halotti prédikáció:

kegyeletes szívünknek egy sohajtása csupán *az* után, a ki minket elhagyott, de a kit mi is követni fogunk; és a míg élünk, mindig érezni fogjuk az ürességet, melyet maga után hagyott.

Az élő Szabó Károlyt nem szeretni: képtelenség lett volna. Hálás kegyelettel meghajolni elhaló porai felett: megtiszteltetés emberi nemesebb természetünkre nézve. De, Szabó Károly felett beszélni, véghetetlen nehéz. Szabó Károly nem *egy* ember, Szabó Károly *sok* ember. Ki bírná föltárni egy rövid félóra alatt a kozmosz bűbajos titkait, az ellentéteket és harmóniát; a korlátlanságot és a törvényt. Pedig, Szabó Károly önmagában egy teljes egész kis világ volt: vulkanikus hév, tűz, láng és hideg bölcselkedés; lobogó szenvedély és nyugodt akarat; fiatalos semmivelgondolás és tiszteletet parancsoló megfontolás; az égbe rontó sas merész repülése és a galamb ártatlansága; képes a pillanatnyi impressiókra, de a melyeket mindig képes volt fegyelmezni az értelmi túlsúly hatalmával; komoly, bonczoló tudós, ki egy Vates idealizmusával rajongott a költészet szépségeiért; erő és gyöngesség, herosz és gyermek egy személyben. Egy egész ember, egy férfi, egy individuum, igazándi magyar temperamentum.

Mi is lehetett volna más? Ott született 1824-ben a körös-tarcsai református papi lakban, a magyar Alföld síkjain, a Tisza partján. Minő fönséges keret! Az Alföldnek síkja oly végetlen, hogy a végetlen menyboltozatnak kell lehajolni, hogy a földdel ölelkezhesék. Ez a föld a Kanahán. Barázdáiban méz és tej

folyik; korlátlan lapályain kitágul a tüdő és szívja magába a szabadság levegőjét; az Alföldön született ember nem jár, hanem repül: szilaj, habzó paripán kergeti a vihart és el nem hiszi, hogy az nagyobb úr, mint ő. Napjuk tán égetőbb, de sugarasabb, mint a mienk; naplementet nem ismernek, és éjszakájuk oly világos, mint a mi hajnalunk. Jó kedvében teremtette Isten ezt a földet és sok vérontás, és sok áldozat után adta annak a népnek, mely azt leginkább megérdemelte: a magyarnak. Innen a magyar hazaszeretet, mely nálunk nem lehet és nem volt soha bölcsészeti teoriák vitatkozási tárgya; nálunk a hazaszeretet a levegő, a mindennapi kenyér, melyek nélkül élni nem lehet; a léleknek örök szüksége, mely nélkül a világ vége következik. Itt született Szabó Károly. És mint a palma a tropikus éghajlat alatt általunk nem ismert arányokban nő, izmosodik: ez érzésében mindnyájunk előtt követendő példányul állott mindenkoron.

S míg ott künn, a pusztán, az isten szabad ege alatt egy szabad népnek szabad fiai között, a népdalokat termő Alföldnek áldást ontó vidékén szívta magába azt a szabadság-szeretetet, mely éppen úgy gyűlöli a szolgaságot, a börtönt, mint a *«procax libertast»*: benn, Körös-Tarcsán, a kálvinista parokhiában, édes atyjának, Szabó Mihálynak fegyelme, öntudatos szigora, és édes anyjának, Tószögi Zsuzsánnának áldó szeretete és önfeláldozó gondviselése mellett, örökölte, sajátjává tette azt az *«indelibilis caractert»*, mely a kálvinista papi házakból árad szét a magyar földre. Ne szidjátok ezeket a papi házakat; se ne be-

csüljétek igen kevésre. Azokban a szalmás kunyhókban, azok az egyszerű, igénytelen emberek, szegénységük díjában, sok derék profétát adtak már ennek a hazának. Ott tanulja meg a gyermek igazán az egyszerűséget, a lemondást, az önfeláldozás értékét, a szellemi kincseknek, a tudásnak áldását megbecsülni; ott tanulják meg azokat a puritán erkölcsöket, melyeknek gyakorlása által az első keresztyének egy istennel tették gazdagabbá az emberiséget. Szabó Károly kalvinista pap-fiú volt. Édes atyja mellett tanulta meg, hogy tűrni lehet, de megaláztatni nem. Ott tanulta meg, tisztelni azt az erkölcsi világrendet, mely a hit által lőn megteremtve, és az idealizmus soha el nem hervadó virágai által megszépítve. Ott tanult meg tanulni; szomjuhozni és soha ki nem elégítettni; küzdeni mindig, a győzedelemnek reménye nélkül; és boldognak lenni abban a tudatban, hogy minden lépés a tökéletesedés útján messzebb tolja a végetlenség határait, de közelebb viszen az istenhez.

És Szabó Károly el kezdett tanulni. Mint a tavaszi eső a kiaszott földre: úgy hullottak lelkére a Prometheusz által az égből lelopott tűz-tenger sugárkévái. Lelke lángot fogott; és a tudomány csarnokainak és a közéletnek eszméi mind táplálékot nyertek lobogó lelkében.

Gyermekségének, ifjúságának esztendei, fejlődése a 30-as, és 40-es évekre esik. Erre a tündérkorra, a minőt csak egyszer ád a mindenható a nemzeteknek, hogy föltámadjanak a halálból.

A magyar nemzet tetszhalott volt. Felruházva

mindazon tulajdonokkal, melyek egy népet nemzetté tehetnek; bátor a küzdelemben, hős a csaták viharjában, lovagias még ellenségeivel szemben is, békességgel tűrő a megaláztatásban, engedelmes a törvényeknek: a magyar nemzet tetszhalott volt. Mint az elátkozott, kiről minden bokor csak rosztal suttog, tengődött a népek milliói között, elzárva a világtól; törvényei irott malaszt valának, melyeket senki sem tisztelt, senki sem tartott meg; közszabadságai elkobozva az uralkodó hatalom által és rongyokká tépve; nyelve száműzve a törvényhozás termeiből, társadalmából és még a családi életből is: a magyar nemzet tetszhalott volt.

Ám, pázsít borítja a temetőt is; nő virág a sírdomb felett is; a legsötétebb éjszakának is van egy sugára. A tömeget, a testet el lehetett fárasztani, meg lehetett dermedzteni: a szellem ott virasztott a pusztulás felett.

Egy néhány tudós, kik többre becsülték hazájukat, mint hirnevüket. Geniuszok, egy néhány költő, kik sátoros czigányok módjára, éhezve, fázva, rongyosan járták be ez elátkozott ország földjét, hirdetve az örökkévalóságba vetett hitet; vándor-pátrioták, kik vármegyéről-vármegyére bujdokoltak és prédikálták az örök emberi jogok természeti, erkölcsi elévülhetetlenségét: ezeknek köszönheti Magyarország feltámadását. Egy oly nemzedék, melynek minden csepp vére forrott, minden izma megrándult, öklei csapásra szorultak, és gondolatai, imaginatioi a jövőbe szálltak, és látták a megnyilatkozott egeket. Ez a nemzedék örök dicsősége hazánknak. Erőszak meg nem ijesztette; anyagi haszon

meg nem vesztegette; kitüntetés meg nem tántorította; simogatás meg nem szelídítette. Nem kért, de nem is adott. Nem támadott, de mindig ellentállott. Minden börtön, melyet számára nyitottak fel, templommá változott, melyben Magyarország szabadságáért hangzott fel az imádság. És Magyarország feltámadott.

Ilyen korszakban, ilyen nemzedéktől szívta magába Szabó Károly azt az entuziázmust, hogy midőn Kossuth elkiáltja magát: Tengerre magyar! az iskoláit végzett huszonkét éves ifju, 1846-ban, elmegy Fiuméba, és beáll tengerésznek, hogy szolgáljon hazájának.

A puszták délibábja és korlátlansága helyett, előtte állott az ocean végetlensége. Mind a kettő az örökkévalóság képe. Mind a kettő lelkének szárnyait növeli. Azt a beszámíthatatlan sovárgást, mely kielégítetést nem talál a megmérhető viszonyok között, és a melynek neve ábránd, szent örültség, neve költészet.

Mélyen megragadó, ellentállhatatlan hatással fogja meg lelkünket ez időben írott kéziratot Naplója. Minden sorából kivillan az a tiszta, romlatlan lelkesedés, az a lobogó exaltatio, melylyel hazájának akarja áldozni életét, s mely jellemének állandó vonását adja meg. Gyönyörködik a természet csodás bájaiban; méltányolja az idegen népek szokásait; megfürdeti lelkét a tenger szemlélésében; de, ha egy nemzeti czimert lát, egy ős-várrmot, mely egykor Magyarországhoz tartozott, lelkesedése határt nem ismer és elmerül hazájának jövő nagysága felől alkotott édes álmaiban. És mint tengerész, álmodik a felől, hogy megláthassa Hellászt, hogy egy évig ott foroghas-

son,» és ebben a tusakodásban, dolgai közepette is, előveszi Görögország classicusait, előveszi Euripideszt, és fordítja «*Iphigeniát Auliszban.*»

Ime, az ifju Szabó Károly, kit születése, neveltetése, tanulmányai, temperamentuma, mind-mind arra teremtettek, hogy költő legyen. Oh, ha arra gondolk, minő lyrai kincsek maradtak lelkében eltemetve: fájdalomunknak még sokkal mélyebbnek kell lenni most, hogy őt elvesztettük.

Fiume drága kincse hazánknak. Tengerészete ránk fontos, tán nélkülözhetetlen ugy kereskedelmi, mint közgazdasági, valamint nemzetközi szempontból. Ám, tengerészetet tán lehet teremteni a nélkül, hogy a Szabó Károlyokat elveszítsük. Vissza is nyertük. Az akkor még mocsaras kis fészekben, egy ott uralkodó betegség, a malária levverte és a talián orvos azt tanácsolta: hogy bizony nem neki való az a mesterség; jőjjön haza. És Szabó Károly haza jött, hogy meginduljon a dicsőségnek amaz utján, mely az örökkévalóságban végződik.

A betegségéből itthon fellábbadozott fiatal ember, füstbe menvén a tengerészet felől alkotott reményei, szegényebb lett egy ábránddal, de megmaradtak a görögök. Beledobta egész lelkét e classicus nép eszményi világába. Oh, mikor a valóság megcsalja szívünket; mikor a sors véletlen szeszélye összetöri fellegrárainkat: milyen szép, milyen vigasztaló, oda fordítani lelki szemeinket azokra a világokra, melyek elromolhatatlanok! A szemétnél szebb a virág; a werkli-nél szebb a pacsirta-dal; a börzénél szebb az Olympus

Aischylosz, Sophoclesz, Euripidesz! Minő fontos triász! Mutasson a világtörténet egy másik népet, melynek ilyen három álló napja világítná be a költészet birodalmát! Kétezernégyszáz esztendő óta ragyognak a szellemi menyboltozat firmamentomán és fényük nem vesztett. Fényük századokrúl-századokra nyer. Majdnem egyszerre tűntek föl. Aischylosz 28 esztendővel volt idősebb Sophoclesznél; Sophoclesz csak 13-mal Euripidesznél. Még szellemi birokra is mentek egymással, a legrszebb diadalért versenyeztek, a nemzet jobbainak tapsai közt: homlokukra tenni a babérkoszorut. Mennyivel előbbre állottak ők már akkor, holott ma szidalmazások között, alamizna gyanánt ha kiadják a száz arany pályadíjat.

Melyik volt közöttük a nagyobb? Dehogy sarlatánkodom! Dehogy merek, belekontárkodni a görög classicismus megítélésébe! Csak egy pár szót, a mi czéломra tartozik. Szabó Károly Euripideszt szerette; őtet fordította. Vajjon, nem lelki vonások; nem erkölcsi és aetheticai kényszer vonzotta őt, hogy éppen érette rajongjon?

Aischylosz és Sophoclesz az eddig kelendő formákat követték; keresték az idealis szépet és hódoltak annak, hogy felhasználták a démonokat, a chorusokat. Nem mertek szakítani a traditiokkal. Ám, az Euripidesz kora Görögországban a megújulás kora volt minden tekintetben és a kissé nyers, társadalmilag tán szögletes, de erkölcsi tekintetben megközelíthetetlen Euripidesz oda állt az ifju párthoz. Ostromolta a régiek hitét, gondolkozását, irányát. Nála a

sors már nem absolut valami, hanem csak esetlenség; személyei még kothurnusban járnak, de valódi jellemek akarnak lenni az életből és a görög dráma chorusi már nem nélkülözhetetlen föltételek, csak külső ékítményei a jellemeknek. Euripidesznél mindenek felett való a szenvedély és célja: hatni a kedély világára. Euripideszben már megtalálhatta Shakespere a modellt. Meg is találta. Mi lesz kétezer esztendő múlva!

A világ a mi lelkünkben tükröződik vissza. Vajjon, a Szabó Károly vonzódása Euripideszhez, nem azt jelenti-e: hogy ő benne fedezte fel azokat a vonásokat, melyek egész lényével rokonok voltak? Nyughatatlan természete; minden pillanatban változó kedély-hangulata; fogékonysága a szokatlan, az új iránt; nem gondolás a külső formákkal; egyik pillanatban véres száju forradalmár, egy perc múlva higgadt törvény-tisztelő civis; keresése mindenütt az egész embernek: nem annak bizonyosságai-e, hogy a rokon-szellemek feltalálják egymást, nem csak a jázmin-bokorban, hanem túl az örökkévalóság határain is.

Szabó Károly három drámát fordított le Euripidesztől. «*Elektrát*», a mely kéziratban maradt és most Szász Károly birtokában van. Hiszem, hogy ki fogják nyomatni. A Szabó Károly iránt való kegyelet éppen úgy megköveteli, mint a mily érdekes nyelvészeti szempontból, mert a kéziratot ott olvasható a szép gömbölyű betűkkel írott feljegyzés: *Bevégeztem ápr. 10. 1847.* Ezenkívül, lefordította «*Iphigeniát Auliszban és Iphigeniát Tauriszban*» a Kisfaludy-Társaság számára. Hanem azért a Kisfaludy-Társaság

soha sem választotta tagjai sorába. Nó, és Szabó Károly gyémánt-öntudata ezért ugyan szemrehányást soha sem tett. Ugyan, minek is tett volna!

Ilyen munkálkodásban találta őt 1848. A szabadság tündöklő napja ontotta sugarait. Egy új mennyei kijelentés. Szép volt az magában is: tényekben megtestesülése egy félszázad sisiphusi küzdelmének; visszatérése a rég sírban nyugvó nemzeti dícsőségnek. Még szebb volt azon a saisi fátyolon keresztül, melyet a költészet vont be fényvel, napsúgárral. Ime, a pusztáknak és az adriai tengernek megmérhetetlensége nem hazugság. Ime, Görögország visszatér az ő ragyogó verőfényével. Szabó Károly letette a tollat és kardot övezett oldalára; ott hagyta a költőket a piaeri berkekben, és oda állott a Mirmidonok közé.

A szabadság szeretetének egész gyönyörével szolgált hazája szent ügyének. És midőn a kard kihullott kezéből; és midőn összeroppant az ég Magyarország felett; midőn a szabadságharcból nem maradt hátra egyéb, csak jaj és könnyhullatás: még ott szorongatott zsebében felsőbb tisztjeitől egy magasztaló bizonyítványt, hogy hősiességénél fogva, alkalmas törzstiszti szolgálatra. Vége volt már annak azon a téren!

Kizökkentve másodszor is abbúl a sodró árból, a hová szive, lelke, egész lelki világa ragadta; bujdosva, mint az üldözött vad: a gondviselés elvezérelte Szirákra, gróf Teleki Józsefhez, a magyar akadémia elnökéhez és volt erdélyi Gubernátorhoz. Ahhoz a főurhoz, ki állásánál, vagyonánál fogva még oligarcha, de magyar voltánál fogva már táblabíró, és intellec

tualis emelkedettségénél fogva érzi, tudja, hogy mindenki annyit ér, a mennyire szelleme képesíti: és már concipialta, és már dolgozza, és már gyűjti az adatokat a «Hunyadiak korához». Itt dőlt el Szabó Károly egész jövődjének, egész életének sorsa.

A puszták délibábja; a tenger végtelensége; a görög költők utólérhetetlen szárnyalása, a szabadságharcz mythologiai vallásos szentsége: mind-mind háttérbe vonult ama szomorú igazság, de vígasztaló tény előtt, hogy mikor egy nemzet életéből a politikai szabadság oda van: a nemzet lelkiismeretének, férfias bátorságának, jogérzetének menedéke egyedül a historiai emlékek felkutatásában áll. Szabó Károly, a szabadságharcz után, gr. Teleki Józsefnek titkárja lett és lett Magyarországnak egyik legtekintélyesebb, és a forrás-kutatók előtt egyik legmegbízhatóbb történésze.

Elhiszem, hogy isten kegyelméből. De szívesen hozzá teszem, hogy sok fáradsággal és sok tanulmányal is. Mikor Szabó Károly Szirákra került, már fordította Thukidydeszt, e classicus történetirót. Ismét csak a görög levegő élteti; a görög tej táplálja. Thukididesz szereti az igazságot. Ezért nem fogad el semmit a tekintély jogán, és egyénileg megbírál mindent: történész és kritikus egy személyben. És ha meg van győződve az igazságról, nyelve erőteljes, majdnem orátori és ez orációkat elmondhatja személyeivel.

Jó iskola volt ez Szabó Károlynak. Thukididesz ezelőtt 2400 esztendővel ugyanazt keresi, ugyanazt mondja, a mit gróf Teleki József az 50-es években. Nem lehet ez hazugság. A historia: elbeszélése az

emberi élet tüneményeinek, melyek lefolynak (hogyan nagyon philosophikusan fejezzem ki magamat) a térben és időben; az az egymásután, mely mértéke a lételnek, és enyészetnek. A magyar nemzet a szabadságharcz után ott állott a sir szélén, legalább is a kétségbeesés örvényében. Elveszhet-e? El kell-e vesznie? E kérdés felett tusakodott Szabó Károly. És az az ember, a ki költőnek született; a ki a mindenség szépségeit érezte lelkében, lemond mindezekről; beletemetkezik a poros levéltárak szemetjébe, kincseibe: és lesz Magyarország elsőrangú történésze; a magyar nemzetnek vigasztalója, bátorítója, valódi profétája; és olyan nagy bibliographus, a kinek párját ha tán meghoznák a jövő századok.

Hogy ez lehessen, hogy önálló kutató legyen, előbb lefordította a görög forrásokat «Priszkosz rhetor történet-írásait»; a «Biborban született Konstantin», meg «Bölcs Leó»császároknak nemzetünket érdeklő műveit; «Előd vajda», a «888-ki bolgár háboru», «Márk krónikája», «Béla király névtelen jegyzője», «Rogerius», «Kézai Simon», Thierry Amadétól «Attilát», «Attila-mondákat», «Attila fiait és utódait», száz, meg száz önálló tanulmányt, cikket közöl a lapokban, folyóiratokban, hogy előálljon utolérhetetlen munkájával, melynek címe: «A magyar vezérek kora Árpádtól Szent Istvánig». Vajjon, hány olvasója akadt nagy Magyarországon!

Az már kevésbé érdekel engemet, hogy tanár volt Nagy-Körözsön Arany Jánossal, Salamon Ferenczcel, Szász Károlylyal, Szilágyi Sándorral; hogy a

magyar tudományos akadémia büszkeségének tartotta, hogy a historiai társaság tagjai közé számította és hogy egyetemi tanár volt. Majd méltatni fogják egyenkint ez illustis társaságok a Szabó Károly halhatatlan érdemeit.

Engemet az érdekel, hogy a hatvanas évektől fogva őt a magunkénak mondhattuk. Ott hagyta a puszták rónaságát. El nem feledte soha; de megszerette a mi sziklás hérczeinket. Ott félistennek képzelhette magát, kinek le kellett szállani az emberekhez. Itt ember volt, ki fölemelkedett az Isten trónjáiig.

Engemet az érdekel, hogy ember volt, kit a költészet szárnyai fölemelnek e földről; a tudomány által pedig ő lehozta a menyboltozatot e földre. Az érdekel, hogy szive tele volt szeretettel, indulatokkal, szenvedélylyel. Az érdekel, hogy lelke tele volt gondolatokkal, inspiratioval és a szentlélek kijelentésével. Az érdekel, hogy magyar volt és magyar lesz. Miniket áthat még az ő közvetlensége; maradékaink, és a jövő századok inspiráltatni fogják magukat könyveiből, melyek egy bibliothékát tesznek, és a melyeknek legkisebb tanulmánya, mint a szemünk fénye, oly drága kincse nemzetünknek, magyar hazánknek ugy a gondolkozásmódra, mint irodalmi, és nyelvi tekintetben, valamint az örökkévaló célra nézve.

Mi kegyelettel hajlunk meg emléke előtt, ki Irodalmi Társaságunknak tiszteletbeli tagja volt. A költőnek született bölcsésznek, a nagy historikusnak, a nagy magyarnak és mindezeket betetőzve, a tökéletes férfiúnak és jó embernek emléke legyen áldott!

SZÁSZ GERŐ.

IV.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság alapszabályai.

1. A társaság címe, pecsétje, székhelye.

A társaság címe: Erdélyi Irodalmi Társaság. Pecsétjén a cím és 1888-diki évszám áll. Székhelye Kolozsvár.

2. A társaság célja.

Az irodalmi, szépműtani érdekek istápolása Erdélyben; a szépirodalomnak nemzeties irányu mivelése.

3. A cél eszközei.

Szépirodalmi, szépműtani tárgyú felolvasások rendezése; a népi költészet remekeinek gyűjtése; esetleg pályadíjak kitűzése által a szépirodalmi munkálkodásra való serkentés.

4. A tagok.

A társaság tagjai tiszteletbeliek, alapítók és rendesek.

5. A tiszteletbeliek.

Tiszteletbeli tagok, kik a társaság céljául kitűzött irányban nagyobb irodalmi érdemekkel tűnnek ki.

6. Az alapítók.

Alapító tagok, kik a társaság céljaira legalább 50 forintot adtak.

7. Rendes tagok.

Kik a társaság célját munkálkodásukkal mozdítják elő. Számuk az ötvenet nem haladhatja meg. Választatnak azok közül, kik a társaság célját érdeklőleg az irodalomban jelentősebb munkálkodást fejtettek ki.

8. A tagok választása.

Rendes tagokat az üresedésben levő helyre, legalább egy rendes tag ajánlatára a közgyűlés választ, titkos szavazással. Tiszteletbeli tagokat a választmány ajánlatára a közgyűlés választ. Ha a társaság külföldi egyéneket akar tagjaiul választani, előbb ebbeli szándékát a magyar kir. belügyminiszteriumhoz felterjeszti. A választások élethossziglan szólnak.

9. A tagok jogai.

A rendes és tiszteletbeli tagok a társaság tanácskozásaiban részt vehetnek, felolvasásokat tarthatnak. Joguk van az «Erdélyi Irodalmi Társaság tagja» címet viselni.

10. A tagok kötelessége.

A rendes tagok kötelesek évenként legalább egyszer felolvasást tartani.

11. A társaság igazgatása.

A társaságnak van elnöke, két alelnöke, titkára, pénztárnoka, ellenőre. Ezek és a rendes tagok alkotják a

választmányt. A társaság minden rendes tagja egyszer-smind a választmány tagja is. A tisztviselőket a közgyűlést követő tisztújító-gyűlés választja szótöbbséggel. Ha első választásnál általános szótöbbsége egynek sem volna, a második szavazás a két legtöbb szavazatot nyert jelölt között történik. Üléseken a hiányzó elnököt s alelnököket a legidősebb s a titkárt a legfiatalabb rendes tag helyettesíti.

12. A társaság vagyona.

A társaság vagyona az alapító-tagsági összegekből s esetleg egyéb jövedelmekből áll. Feloszlás esetén a vagyon, a magy. kir. belügyminiszteriumhoz való előleges bejelentés után az «Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület»-re száll.

13. A közgyűlés.

A társaság minden évben tart egy ünnepélyes közgyűlést Kolozsvárt, május első vasárnapján. Ekkor tétetik jelentés a társaság működéséről. Targyát a közgyűlésnek szépirodalmi és szépműtani tárgyu felolvasások teszik. A közgyűlés szavazó tagjai a tiszteletbeli és rendes tagok. A köz-, valamint a választmányi gyűlésekről vezetendő jegyzőkönyveket a gyűlésekből az elnök által ad hoc kiküldendő két tag hitelesíti. Rendkívüli közgyűlést összehív bármikor az elnök, ha 15 tag írásbelileg indokolva kívánja. Ily közgyűlés az alapszabályok megváltoztatásának kérdésében s a netaláni feloszlatast illetőleg határozhat.

Határozathozatalra az alapszabályok megváltoztatását érdeklőleg absolut többség és a feloszlatast illetőleg az összes tagok háromnegyede határozhat érvényesen. A rend-

kivüli közgyűlés határidejének napja két héttel előbb közzé teendő s a tagokhoz küldendő meghívókon a gyűlés célja jelzendő. A megváltoztatott alapszabályok s a feloszlást kimondó határozat felső jóváhagyás alá bocsátandó.

14. Az ülésekről.

A társaság rendes felolvasó-üléseit Kolozsvárt, július és augusztus hónap kivételével, minden hó utolsó vasárnapján tartja. Ez ülések nyilvánosak, de a társaság ügyeit illető zárt tanácskozásokban végződnek. Érvényes határozat hozatalára 7 tag jelenléte szükséges. A társaság ez országrész nagyobb városaiban legalább egyszer évenként felolvasást tart, szépirodalmi s szépműtani tárgygal.

15. Az elnök, az alelnökök.

Az elnök a társaságot más társaságok, hatóságokkal szemben képviseli s az ügyeket vezeti.

Az alelnökök az elnököt helyettesítik, ennek akadályozása esetén.

16. A titkár.

A titkár vezeti a jegyzőkönyvet, viszi a társaság levelezéseit; gondoskodik az ülések felolvasásairól s a gyűlések tartásáról hirtalpig is értesíti a közönséget.

17. A pénztárnok, az ellenőr.

A pénztárnok kezeli a társaság pénzét. Kiadásokat a köz- vagy választmányi gyűlések határozataira eszközöl.

Az ellenőr a pénztár kezelését ellenőrzi s állásáról félévenként jelentést tesz a rendes üléseken.

18. Az állam felügyelete.

Ha a társaság a fennebbi, az alapszabályokban meghatározott körét túllépné: a m. kir. kormány által a felügyesztés után elrendelendő vizsgálat eredményéhez képest fel is oszlattathatik, vagy az alapszabályok legpontosabb megtartására köteleztethetik.

Az «Erdélyi Irodalmi Társaság» 1888. június 3-án tartott alakuló gyűléséből.

Éjszaki Károly,

id. elnök.

Dr. Csernátoni Gyula,

id. titkár.

38585 szám. BCU Cluj / Central University Library Cluj

VII.

Látta a m. kir. belügyminiszter.

Budapesten, 1888. június hó 11-én.

A miniszter helyett:

Benicsky,

államtitkár.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság ügyrendje.

I. Ülések.

1. A társaság a — nyári szünetet kivéve — minden hó 2-ik vasárnapján egy rendes ülést tart.

2. A tárgysorozat megállapításáról az elnökség gondoskodik.

3. A választmányi (zárt) ülésekre a titkár külön meghívókat csak akkor küld, ha nagyobb fontosságú tanácskozási tárgyak vannak, a melyek aztán a meghívókon is jelölendők.

4. Ha valaki fontosabb indítványt akar tenni, szándékát az ülés előtt legalább 24 órával bejelenteni tartozik.

5. A rendes ülést megelőzőleg, vagy után az elnök a szükséghez képest zártülést hívhat egybe, a melyen a mult ülés határozatai vétetnek számba.

6. Az üléseket az elnök és alelnökök akadályoztatása esetén a legrégibb tagok idősebbje vezeti.

7. A Társaság személyzetében előfordult változások, alapítványok vagy ajándékok nyilvános felolvasó-ülésben is bejelentendők az elnök által; — egyéb kebli ügyek azonban mindig zárt ülésen tárgyalandók.

8. A szavazás személyi ügyekben mindig titkos; egyébkor pedig mindig nyilvános.

9. A fontosabb indítványok esetleg bizottságokhoz is utasíthatók. Ha valamely indítvány következtében bizottság küldetik ki, abban az indítvány-tevőnek mindig helye van.

10. A Társaság tagjai a felolvasó-üléseken vagy maguk olvassák föl dolgozataikat, vagy a Társaság valamely erre vállalkozó tagja által mutatattják be. Szükség esetén és kivételesen nem tagok is szerepelhetnek előadók gyanánt azok közül, kik e szakmában kiváló képességükről ismeretesek; — ezek nevei azonban az elnökségnél — legalább egy héttel a felolvasás előtt — esetről-esetre bejelentendők.

11. Ha a felolvasó-üléseken valamely fölolvasás túlságosan hosszú időt venne igénybe, az elnöknek joga van a sorrendben netalán még következő tárgyakat a jövő ülésre halasztani.

12. Minden tagnak jogában áll az előadásra észrevételeket tenni, melyekre a felolvasó válaszolhat.

13. Az ülések jegyzőkönyveit a titkár vezeti s az elnök, vagy az e végre kinevezett két tag hitelesíti. A hitelesítők kinevezésénél az indítványtevők, vagy felolvasók veendőik tekintetbe.

II. Közgyűlések.

14. A Társaság közgyűléséről és megtartási idejéről az alapszabályok 13. §-a intézkedik.

15. Az ünnepélyes közgyűlés tárgysorának előkészítése az elnökökből és a titkárból álló rendező-bizottság feladata.

III. Tagválasztás.

16. a) A márciusi ülésben megállapítatik, hogy hány hely tölthető be a rendes tagok sorában.

b) Minden tagnak joga van annyi jelöltet ajánlani, a hány hely betölthetőnek határozottatott. Az ajánlatok legkésőbb április hó 2-ik vasárnapjáig a titkárnál írásban benyújtandók, a mely határidő eltelte után ajánlás többé nem fogadtatik el.

c) Az ajánlatok az áprilisi ülésben bemutattnak és a választás az ünnepélyes közgyűlést megelőző zárt-ülésem ejtetik meg és az ünnepélyes közgyűlésen hirdetik ki.

d) A szavazás mindig titkos.

e) Érvényesen csak oly jelöltre lehet szavazni, a ki ajánlva volt.

f) Minden választásra a helyben lakó tagok felénél egygyel több szavazó szükséges.

g) A megválasztás csak úgy érvényes, ha a jelölt általános többséget nyert.

IV. A tagok munkássága.

17. A társaság elvárja tagjaitól, hogy évenként legalább egyszer egy-egy felolvasást tartsanak.

18. A titkárnak kötelessége a rendes tagokat ebbeli kötelezettségük teljesítésére figyelmeztetni. Sikertelenség esetén elnöki fellívás intéztetik hozzájuk.

19. Ha valamely rendes tag által bejelentett dologra nézve az elnökségnek oka van attól tartani, hogy az a Társaságnak akár erkölcsi, akár anyagi érdekeibe, vagy alapszabályaiba ütközik, joga van a nyilvános ülést

megelőzőleg zártülést hívni össze s ott aggályait előterjeszteni. Ily esetben a Társaság az illető dolgozat előleges bemutatását kívánhatja.

20. A vendégek által felolvasásra szánt munkák a Társaság titkáranál nyújtandók be s mindenkor bírálat alá esnek. A bírálatról az elnökség gondoskodik, még pedig oly formán, hogy két tagot kér föl véleményadásra. Eltérő véleményezés esetében a mű egy harmadik bírálónak adatik ki.

21. Vendégek munkálatait a Társaság ülésein — a szerző óhajtásának figyelembe vételével — az elnök által fölkért rendes tag mutatja be.

22. Akár vendégnek, akár tagnak oly felolvasása melyet szerzője a Társaság kiadványai közé óhajt felvéteni, előlegesen mindig bírálat alá esik. E jogot a társaság által évről-évre megválasztott szerkesztő-bizottság gyakorolja.

V. Elhunyt tagok végtisztessége.

23. Elhunyt tagjait az Erdélyi Irodalmi Társaság a következő végtisztességben részesíti:

a) Ha a haláleset Kolozsvárt fordul elő, a Társaság tagjai részt vesznek a temetésen. Ha ez ülés idejére esnék, az ülés elhalasztatik.

b) Az elhunyt tag halálát az elnök a legközelebbi felolvasó-ülésein rövid bejelentéssel hozza a tagok és a megjelent közönség tudomására.

c) Az elhunyt tag fölött valamelyik rendes tag nyilvános, vagy ünnepélyes közgyűlésen emlékbeszédet mond.

d) Ha a tag vidéken halt meg, temetésén a Társaság képviselteti magát; vagy valamely formában jelét adja részvételének.

e) A társaság különös érdemű tagjai elhunytáról külön gyászjelentést is adhat ki, mire nézve esetről-esetre az elnökség intézkedik.

VI.

Az Erd. Irodalmi Társaság személyzete

1891. május 24-én.

Tisztviselők:

Elnök: . . . KUUN GÉZA GRÓF . . Maros-Némethi.
Alelnök: . . SZÁSZ GERŐ Kolozsvár.
» » . . FELMÉRI LAJOS Kolozsvár.
Titkár: . . CSERNÁTONI GYULA Kolozsvár.
Pénztárnok: HORY BÉLA Kolozsvár.

Tiszteleti tagok:

BRASSAI SÁMUEL Kolozsvár.
GYULAI PÁL Budapest.
IMRE SÁNDOR Hm.-Vásárhely.
SALAMON FERENCZ Budapest.
5 SZÁSZ KÁROLY Budapest.
SZILÁGYI SÁNDOR Budapest.

Rendes tagok:

BARTHA MIKLÓS Kolozsvár.
BENEDEK ELEK Budapest.

- CSERNÁTONI GYULA Kolozsvár.
 ÉJSZAKI KÁROLY Kolozsvár.
 5 ERŐDI BÉLA Budapest.
 ENDRÓDI SÁNDOR Nagyvárad.
 FELMÉRI LAJOS Kolozsvár.
 FERENCZI ZOLTÁN Kolozsvár.
 FINÁLY HENRIK Kolozsvár.
 10 DE GERANDO ANTONINA Kolozsvár.
 GYARMATHY ZSIGÁNÉ Bánffy-Hunyad.
 HARASZTI GYULA Kassa.
 HEGEDŰS ISTVÁN Kolozsvár.
 HORY BÉLA Kolozsvár.
 15 JAKAB ÖDÖN Déva.
 JANCÓS BENEDEK Budapest.
 JÉKEY ALADÁR Kolozsvár.
 KOZMA FERENCZ Kolozsvár.
 KÓOS FERENCZ Brassó.
 20 KORBULY JÓZSEF Kolozsvár.
 KÖVÁRY LÁSZLÓ Kolozsvár.
 KUUN GÉZA GRÓF Maros-Némethi.
 E. KOVÁCS GYULA Kolozsvár.
 KIS SÁNDOR Szabadka.
 25 LÁNCZY GYULA Kolozsvár.
 MÉDGYES LAJOS Deés.
 MOLDOVÁN GERGELY Kolozsvár.
 PETELEI ISTVÁN Kolozsvár.
 RÉTHY LAJOS Déva.
 30 SEBESI JÓB Kolozsvár.
 SZATHMÁRY GYÖRGY Budapest.
 SZAMOSI JÁNOS Kolozsvár.

	SZINNYEI JÓZSEF	Kolozsvár.
	SZÁSZ BÉLA	Kolozsvár.
35	SZÁSZ GERŐ	Kolozsvár.
	SZÉCHY KÁROLY	Kolozsvár.
	TUTSEK ANNA	Budapest.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság elhunyt tagjai

1891, május 24-ig.

	1888 DEÁK FARKAS.
	1889 BÁNFFY GYÖRGY BÁRÓ.
	1889 DÓZSA DÁNIEL.
	1890 SZABÓ KÁROLY.
5	1891 P. SZATHMÁRY KÁROLY.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Az Erdélyi Irodalmi Társaság alapítói

1891. majus 24-ig.

	SZÉKY MIKLÓS	Kolozsvár.
	KUUN GÉZA GRÓF	Maros-Némethi.
	DOBÁL ANTAL	Kolozsvár.
	ÖZV. MOHAY KÁROLYNÉ	Kolozsvár.
5	SZEKULA ÁKOS	Kolozsvár.
	ID. LÉSZAY FERENCZ	M.-Gorbó.
	KERESKEDELMI AKADEÉMIA	Kolozsvár.

TARTALOM.

I. <i>Kuun Géza gr.</i> Elnöki megnyitó beszéd	3.
II. <i>Csernátoni Gyula.</i> Titkári jelentés	13.
III. <i>Szász Gerő.</i> Szabó Károly emlékezete	17.
IV. Az Erdélyi Irodalmi Társaság alapszabályai	31.
V. Az Erdélyi Irodalmi Társaság ügyrendje	36.
VI. Az Erdélyi Irodalmi Társaság személyzete	41.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

